

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ
YAYINLARI

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Değerler Eğitimi Merkezi Yayınlarına aittir.

ISBN: 975-6324-07-4

Sertifika No:

Kitabın Adı
Türkiye’de Din Eğitimi

Yazarı
Prof. Dr. Halis Ayhan Kara

Yayına Hazırlayan
Hüseyin Kader

İç Tasarım
Ensar Grafik Bölümü

Kapak Tasarım
Ayda Alaca

Baskı-Cilt
Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cd. Baha İş Merkezi
Haramidere – Avcılar / İstanbul
Tel: (0212) 412 17 00 / Sertifika No: 12027

. Basım
2014 / Adet Basılmıştır

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Kızıtaşı Cad. No: 10 Fatih / İstanbul
Tel : (0212) 491 19 03-04 Faks : (0212) 491 19 30
www.ensarnesriyat.com.tr – ensar@ensarnesriyat.com.tr

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ

Prof. Dr. Halis AYHAN

İstanbul 2014

Prof. Dr. Halis AYHAN

Yozgat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kayseri ve Yozgat'ta tamamladı. 1966'da yüksek öğrenimini bitirdi. 1966-1970 yıllarında Çorum Lisesi felsefe grubu öğretmenliği ve Çorum İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü yaptı. 1970-1975 yıllarında Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Din Psikolojisi ve Pedagojisi öğretim görevlisi olarak bulundu. Aynı yıllarda Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Eğitim Tarihi alanında öğretim üyeliği (doktora) tezini tamamladı. 1975-1983 yıllarında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğü yaptı. Enstitünün fakülteye dönüşmesiyle aynı yerde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görevine devam etti. 1987-1988 yıllarında yurt dışında bulundu.

1988-1991 yıllarında, TDV İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü görevinde bulundu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölüm Başkanlığı yaptı. 2005-2009 yıllarında Bakanlar Kurulu kontenjanından YÖK üyeliği ve 2008'den itibaren Yürütme Kurulu üyesi ve Eğitim Komisyonu başkanlığı yaptı. 2009'da emekli olduktan sonra İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyeliğine devam etmektedir. Eğitim Bilimine Giriş, Din Eğitimi ve Öğretimi ve Türkiye'de Din Eğitimi kitaplarının yanı sıra eğitim alanında birçok tebliği ve makaleleri bulunmaktadır. Evli ve 4 çocuk babasıdır.

Ayhan, Halis

Türkiye'de din eğitimi / Halis Ayhan .-- .bs .-- İstanbul: Dem yayınları, 2014

800 s.; 21,5 cm.

ISBN: 975-6324-07-4

1. Din eğitimi; 2. İslâm dini_ eğitim ve öğretim; 3. Türkiye_ eğitim ve öğretim
377.1 DC20

Bibliyografik niteleme Anglo-American Rules 2 (AACR2)'ye göre yapılmıştır

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	11
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	17

BİRİNCİ BÖLÜM (1920-1933)

A. CUMHURİYET EĞİTİMİNİN HAZIRLIK DÖNEMİ (1920-1924).....	32
1. İcra Vekilleri Heyeti Programında Din Eğitimi.....	38
2. T.B.M.M.'de İmam-Hatip Yetiştirilmesine Dair Takrir.....	41
3. Medâris-i İlmîyelerin Kuruluşu.....	43
B. HAZIRLIK VE KURULUŞ DÖNEMİ SONUNDA EĞİTİM ZİHNİYETİ	46
1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Uygulaması	60
2. İmam-Hatip Mektepleri	70
3. İmam-Hatip Mektepleri'nin Kapatılışı.....	75
4. Darülfünun İlahiyat Fakültesi	79
C. EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE LÂİKLİK.....	95
Eğitimde Din Faktörü	108

İKİNCİ BÖLÜM (1933-1946)

A. DİN ve AHLÂK ÖĞRETİMİNİN YENİDEN GÜNDEME GELİŞİ.....	115
1. II. Millî Eğitim Şûrası'nda Ahlâk Eğitimi	116
2. II. Millî Eğitim Şûrası Kararlarının Değerlendirilmesi	129
3. Özel Din Öğretimi Arayışları	138
4. CHP Yedinci Kurultayı'nda Din Eğitimi ve Lâiklik Konularının Müzakeresi	145

B. OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİNİN TEKRAR BAŞLAMASI	171
1. İlkokullarda Din Dersleri	179
a) İlkokullara Program Dışı Din Derslerinin Konulması	179
b) İlkokullarda Din Derslerinin Program İçine Alınması	188
2. Öğretmen Okullarında Din Dersleri	190
3. Orta Okullarda Din Dersleri	192
4. Liselerde Din Dersleri	197
C. DİNİ HAYAT VE DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELER	201
1. İmam ve Hatip (Din Görevlisi) Yetiştirilmesinde Gelişmeler	207
2. İmam-Hatip Kurslarının Açılması Arayışları	221
3. İmam-Hatip Kurslarının Açılması	229

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (1946-1980)

A. İMAM- HATİP OKULLARININ AÇILMASI	237
1. 27 Mayıs 1960'dan Sonra İmam-Hatip Okulları	246
2. VII. Millî Eğitim Şûrası'nda İmam-Hatip Okulları	250
3. Din Eğitimi İhtisas Komisyonu Raporu'nda İmam-Hatip Okulları	251
4. Din Eğitimi Problemlerini İncelemekle Görevli Komisyonun Raporunda İmam-Hatip Okulları	256
5. 1960 Sonrasında İmam-Hatip Okullarındaki Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi	259
6. 1965 Sonrasında İmam-Hatip Okulları	260
7. VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda İmam-Hatip Okulları	263
8. 1971-1974 Yıllarında İmam Hatip Okulları	270
9. İmam-Hatip Okullarının İmam-Hatip Lisesine Dönüşmesi	278
10. 1975-1980 Yıllarında İmam-Hatip Liseleri	284
B. İLK VE ORTA ÖĞRETİME AHLÂK DERSLERİNİN KONULMASI	287
C. YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ	291
1. İlahiyat Fakültesi'nin Açılması	294
2. İlahiyat Fakültesi'ndeki Gelişmeler	307
3. Yüksek İslâm Enstitüleri'nin Açılışı	310

4. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün Açılışı.....	323
5. Yüksek İslâm Enstitüsü Sayılarının Çoğalmasında.....	326
6. VII. Millî Eğitim Şurası'nda ve Hükümet Programlarında Yüksek İslâm Enstitüsü.....	333

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (1980-1998)

A. 12 EYLÜL 1980 SONRASI DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ	337
1. Din Eğitimi Alanında Resmî ve Özel Kurumların Yaptığı Çalışmalar	337
2. Bakanlığın Hazırladığı Din Eğitimi Raporu Üzerine Yüksek İslâm Enstitüsü Temsilcilerinin Yaptığı Çalışma	339
3. Din Eğitimi Danışma Kurulu Toplantısı	344
4. A. Ü. İlahiyat Fakültesi Tarafından Yapılan Birinci Din Eğitimi Semineri	346
5. Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışmaları	347
6. III. Devlet Plânlama Teşkilâtı'ndaki Çalışmalar	348
7. Aydınlar Ocağı'nın Çalışmaları	349
B. ÖRGÜN ÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİ.....	350
1. İlk ve Orta Öğretimde Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi	350
2. Diyanet İşleri Başkanlığı Raporunda Din Eğitimi ve Öğretimi	357
3. Yüksek İslâm Enstitüleri Temsilcilerinin Devlet Başkanına Sundukları Raporda Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi	360
4. A. Ü. İlahiyat Fakültesi'nin Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi Alanında Yaptığı Çalışmalar	361
5. DPT Çalışmalarında Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi	365
6. Danışma Meclisinde Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimiyle İlgili Müzakereler	374
7. Din Kültürü ve Ahlâk Dersinin Zorunlu Olmasına Karşı Basında Yer Alan Bazı Görüşler	397
8. 12 Eylül 1980 Yönetimince Hazırlanan Din Raporu.....	398
C. İMAM-HATİP LİSELERİNDEKİ GELİŞMELER	404
1. Millî Eğitim Bakanlığı Raporuna Göre İmam Hatip Liseleri.....	404
2- Yüksek İslâm Enstitüsü Temsilcilerinin Hazırladığı Raporda İmam-Hatip Liseleri	414
3. Türkiye I. Din Eğitimi Semineri'nde İmam-Hatip Liseleri.....	418
4. Diyanet İşleri Başkanlığı Raporu'nda İmam-Hatip Liseleri	426
a) Birinci Devrenin Kapatılması ve Sonuçları	428
b) Bugünkü İmam-Hatip Liseleri	430
5. Millî Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Semineri'nde İmam-Hatip Liseleri.....	431
6. TÜSİAD Tarafından Hazırlatılan Türkiye'de Eğitim Raporunda İmam-Hatip Liseleri	445
7. Kuruluşunun 43. Yılında İmam-Hatip Liseleri.....	457
8. Kenan Evren'in Hatıralarında İmam-Hatip Liseleri	480
9. TÜSİAD'ın Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri Raporu'nda İmam-Hatip Liseleri	485

10. Hükümet Programlarında Din Eğitimi ve İmam-Hatip Liseleri.....	491
11. Kalkınma Plânlarında İmam-Hatip Liseleri ve Din Eğitimi	504
D. İMAM-HATİP LİSELERİNİN ORTA ÖĞRETİM İÇİNDEKİ DURUMUNUN TEKRAR TARTIŞILMASI.....	506
1. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Hazırladığı Bildiride İmam-Hatip Liseleri.....	514
2. “Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri” Konulu Sempozyumda İmam-Hatip Liseleri.....	516
3. “Genel Öğretim İçinde Din Eğitimi ve Öğretimi” Adlı Bilimsel Toplantıda İmam-Hatip Liseleri	517
4. 11 Mayıs 1997 Tarihli Sultanahmet Mitingi’nde İmam-Hatip Liseleri	529
5. Basında İmam-Hatip Liseleri	536
6. Hükümet Programında ve T.B.M.M. Müzakerelerinde Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim ve İmam-Hatip Liseleri.....	544
a) Hükümet Tasarısında	544
b) Meclis Müzakerelerinde	547
c) Milletvekillerinin Muhalefet Şerhlerinde	547
d) Komisyon Müzakerelerinde	563
7. Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Kanunu’nun Kabul Edilişi ve Sonrasındaki Gelişmeler	567
a) Basındaki Değerlendirmeler.....	569
b) Kesintisiz Eğitime iptal Başvurusu.....	573
E. YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİNDEKİ GELİŞMELER	586
1. Millî Eğitim Çalışma Grubu Raporu’nda Yüksek Din Öğretimi	587
2. Millî Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Semineri’nde Yüksek Din Öğretimi	593
3. Yüksek İslâm Enstitüleri Temsilcilerinin Teklifleri	608

4. Yüksek Din Öğretimi Programlarında Görülen Değişiklikler	611
5. Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumunda Yüksek Din Öğretimi	613
F. KUR'AN KURLARINDAKİ GELİŞMELER	620
1. Millî Eğitim Bakanlığı'nca Hazırlanan Raporda Kur'an Kursları	620
2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Hazırlanan Raporda Kur'an Kursları	633
3. Türkiye I. Din Eğitimi Semineri'nde Kur'an Kursları	638
4. Millî Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Semineri'nde Kur'an Kursları	640
5. Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı Raporunda Kur'an Kursları	641
6. Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Kanunu'nun Meclis Müzakerelerinde Kur'an Kursları	642
7. Kur'an Kurslarındaki Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi	655
2002 Sonrası Gelişmeler	638
İmam Hatip Liselerindeki Gelişmeler	639
Yüksek Din Öğretimi (İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi)	660
SONUÇ	661
EKLER	693
BİBLİYOGRAFYA	769
DİZİN	779

KISALTMALAR

A.g.d.	: Adı geçen dergi
A.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.r.	: Adı geçen rapor
a.g.s.	: Adı geçen seminer
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
D.P.T.	: Devlet Plânlama Teşkilatı
D.T.C.F.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Gen.	: Genel
H.Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
Haz.	: Hazırlayan
İ.H.L.	: İmam Hatip Lisesi
İ.T.İ.A.	: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İd.B.	: İdari Bilimler
M.E.	: Milli Eğitim
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.E.K.	: Milli Eğitim Komisyonu
M.G.K.	: Milli Güvenlik Kurulu
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
Md.	: Müdür
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
ter.	: Tercüme eden
TTK.	: Talim Terbiye Kurulu.
TÜSİAD.	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
ÜSYM.	: Üniversitelere Seçme Yerleştirme Merkezi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

ÖNSÖZ

Bu eser, “Din Eğitimi Tarihi”nin, okuyucularımızca bilinmesi gerektiği düşünülen, 1920-1998 yılları arasındaki macerasını açıklığa kavuşturmak amacıyla yazılmıştır. Eğitim tarihi, özellikle din eğitimi tarihi, psikolojik, sosyolojik, siyasî, ideolojik ve kültürel olayların aydınlığında görüp gösterildiği ölçüde eğitim tarihidir. Onun içindir ki bu kitapta sadece, din eğitimi kurumlarının nitelik ve nicelik bakımından gelişmesini sıralamak gibi, kolay ve basit bir yol takip edilmemiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından önce 1920-1923 ve Cumhuriyet’in kurulmasından sonra 1924-1998 yılları arasındaki, sosyal ve siyasî değişmelerin din eğitim ve öğretimi hayatında doğurduğu hareketleri; değişmeleri ve gelişmeleri, mümkün olduğunca, tarihî seyri içinde birinci derecedeki kaynakları kullanarak okuyucularımızın bilgisine sunmaya özen gösterdik. Ancak tarihî gelişimi yalnız bir tarihçi yaklaşımıyla ele almayarak, günümüz meseleleri ışığında açıklığa kavuşturmaya çalıştık. Böylece günümüzdeki din eğitimi konularının daha doğru anlaşılmasına ve daha tutarlı ve geçerli çözümler üretilmesine yardımcı olmayı düşündük. Eseri yazarken de, Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze gelinceye kadar, din eğitimi alanındaki hareketlerin oldukça ilgi çekici olduğunu gördük. Ümit ediyoruz ki okunması da böyle olacaktır. Okuyucu, bu kitapta bazı bilgiler ve alıntılarının, bir kaç bölümde tekrar edildiğini görecektir. Bunun bir sebebi, yazarın bir hoca olarak, kendine göre lüzumlu gördüğü bilgileri tekrarlamaya

alışkın olmasıdır. Diğer ve daha önemli sebebi ise; eserin, aynı zamanda kaynak bir kitap olarak, okuyucularımız tarafından bölüm bölüm okunabileceği düşüncesiyle, her bölüm için gerekli bilgilerin, o bölüm altında bir bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getirilmiş olmasıdır.

Aslında, bir komisyon tarafından hazırlanması gerekli olan bu gibi eserler, üniversitelerimizdeki ilmî araştırma ve çalışma ortamının yeterli olmayışı sonucu, bir tek imza ile okuyucularımıza sunulmuştur.

Yaklaşık üç yıl içinde hazırlanan bu kitap, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Öğretim Üyesi Hocam Sayın Prof. Dr. Beyza Bilgin'in, eğitim tarihi üzerinde çalışmalar yapmamı isteyen tavsiyeleri, çeşitli dönemlerdeki doktora ve yüksek lisans öğrencilerimin ve meslektaşlarımla da bu konudaki ısrarlı istekleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Kitabın yazılmasının hazırlıklarında ve gerekli kaynakların bulunmasında, yardımlarını gördüğüm öğrencilerimden Dr. Yurdagül Konuk Mehmedoğlu, Cemal Albayrak ve Hasan Sevil'e teşekkür ederim.

Kitabın bir bölümünü okuyarak düşüncelerini bildiren eski Din Eğitimi Genel Müdürü Sayın Şevki Özkan'a; tamamını okuyarak muhteva ve imlâ bakımından düşüncelerini yazan ve tashihlerini yapan aziz dostum Dr. Ali Şakir Ergin'e ve yine kitabın tamamını bir kaç defa okuyarak tashihler yapan, dipnot ve bibliyografyanın hazırlanmasında dikkatle çalışan doktora öğrencilerim Emine Kocamanoğlu'na ve Z. Nezahat Özeri'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca, kitabın bilgisayarda yazımını gerçekleştiren Yılmaz Samancı'ya ve yayınlanmasını sağlayan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı'na teşekkür ederim. Ayrıca kitabın 2. basımını gerçekleştiren Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) yönetici ve çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim. Değerli meslektaşlarımla ve öğrencilerimin dikkatli çalışmaları ve ilmî katkılarıyla bu kitap okuyucularımıza ulaşıyor.,

Bu kitabın DEM Yayınları'ndaki 3. baskısının hazırlanmasında katkılarını unutamayacağım, Yüksek Lisans öğrencim Ümmi Hasani Murati, Ensar Vakfı Genel Müdürü Hüseyin Kader, Ensar Yayın Grubu Editörü Hüseyin Kahraman'a ve Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) Yönetici ve çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim.

Değerli meslektaşlarım Yard. Doç. Dr. Mustafa ÖCAL, Prof. Dr. Hamit ER ve öğrencilerimin dikkatli çalışmaları teklif ve katkılarıyla bu kitap okuyucularıma ulaşıyor.

Mart 2014

Halis AYHAN

GİRİŞ

Eğitim sistemlerinin, fert ve toplum ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve kültürel değerlerin, içinde yaşanılan şartlara göre yorumlanarak, yetişmekte olan nesillere aktarılmasına yardımcı olabilmesi için, sürekli gelişmesi kaçınılmaz olmuştur.

Tarih boyunca bütün milletlerin hayatındaki sosyal ve siyasal değişmeler, en çok eğitim alanında yapısal ve işlevsel olarak görülmektedir. Siyasal ve sosyal hayattaki değişmeler hızlı ve bir devrimin sonucu ise, eğitimdeki değişmeler de buna paralel olarak hızlı olmakta ve bütün eğitim ve ğretim hayatını kapsamaktadır.

Mukayeseli eğitim üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki, eğitim problemleri ve amaçları çoğu memleketlerde bir dereceye kadar birbirine benzer durumdadır; çözüm yolları ise, tarihî gelişime göre gelenek ve kültür bakımından her memlekete ait farkların ve özelliklerin etkisi altındadır. Eğitim üzerinde araştırma yapanlar, eğitim sistemlerini belirleyen başlıca faktörleri şu başlıklar altında toplamışlardır:

1. Millî birlik duygusu.
2. Dinî ve kültürel miras dahil olmak üzere temel inançlar ve gelenekler.
3. Genel ekonomik durum.
4. İleri eğitim düşüncesi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler.
5. Dil problemleri (Ana Dili ve Yabancı Dil Öğretimi).
6. Siyasî yapı.
7. Uluslararası işbirliği anlayışı bakımından takınılan tavır.

Günümüzde ki anlatımıyla evrenselleşme, küreselleşme, globalleşme arayışlarının eğitime etkileri...

Bütün bu etkilerin birlikte, önem ve önceliklerine göre dikkate alınması eğitimin başarısıyla doğrudan ilgilidir. Ancak konuya ülkemizdeki uygulamalar açısından bakıldığında, tarihimizin son iki yüzyılında bu faktörlerin önem ve önceliklerine göre birlikte dikkate alındığını söylemek zordur.

Bütün milletlerin eğitim tarihindeki uygulamalarına bakıldığında, eğitim amaçlarına ulaşmalarında, fert ve toplum ihtiyaçları yanında, kültürel mirasın yetişmekte olan nesillere kazandırılmasına büyük ölçüde önem verdikleri görülmektedir. Kültürel hayatı belirleyen başlıca manevî değerler; temel inançlar, ahlâkî değer yargıları, örfler ve âdetlerdir. Çağdaş eğitim anlayışına göre, “Eğitim üzerinde etkisini gösteren temel inançlar arasında dinden daha kuvvetli olanı yoktur”.¹

Eğitime etki yapan doğal ve sosyal faktörleri, çeşitli ülkelere göre ayrı ayrı araştıran ve ulaştıkları bilgileri mukayeseli bir şekilde ortaya koyan eğitimcilerden J. A. Lauvverys, eğitimi etkileyen faktörlerden din faktörünün önemini şöyle açıklıyor: “Dünyadaki bütün memleketlerde, din ve eğitim, birbiriyle ilgili iki faktör halindedir. Çok eski zamanlardan beri ibadet yapılan yerler, ibadetler dışında bazı fonksiyonlar da ifa etmişlerdir. Bu yerlerde din adamları dinî faaliyetler dışında o bölge çocuklarının eğitimiyle de ilgilenirdi. Okuma yazma faaliyetleri,

¹ J. F. Gramer ve G. S. Browne, *Çağdaş Eğitim*, (Çev. Ferhan Oğuzkan), İstanbul 1974, s. 10.

o zamanlar, ibadet yerlerinin görevi olarak kabul edilirdi. Dünyada dinî okullardan ayrı okul ve eğitim sistemleri kurmak, oldukça yeni bir düşüncedir. Bu takriben iki yüzyıl önce başlamıştır. Bu modern devlet anlayışı ve endüstrileşmenin sonucudur. Sosyal ve siyasî hayatta meydana gelen bu değişmeden itibaren din adamları tarafından idare edilen din okullarından ayrı olarak laik okullar açılmıştır (Eğitimci, kilise-devlet ve eğitim ilişkilerini, İslâm dinî ile mukayese ederek, şu bilgileri vermektedir): Katolik kilisesi Hristiyan dünyasında özel bir kurum olarak kabul edilir. Meselâ bunu İslâm dini ile mukayese edelim; İslâm dininde birçok cami vardır ve bunlar birbirinden farklı güzelliكتedir. Cami kendisini organize edemez. Hristiyanlıkta ise kilise tıpkı bir ordu gibidir; kendisini organize edebilir. Örneğin, Papa ne derse bunu en ücra yerlerdeki bir din adamı dahi uygular. İslâm dininde ise emirler yayan, Papa gibi bir merkezî sınıf yoktur. Atatürk lâikliği getirdiği zaman, bu hareket geniş ölçüde itirazla karşılaşmamıştır; diğer taraftan Hristiyan kiliseleri ile devlet arasındaki